

V. MİLLETLERARASI TÜRK HALK KÜLTÜRÜ KONGRESİ'NİN ARDINDAN

Metin Turan

2 4-29 Haziran 1996 tarihinde, Ankara'da düzenlenen V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi'nin nicel genişliği, gerçekten, diğer kongrelerden daha büyüktü.

Kongre beş seksiyona ek olarak bir de 1996 yılının UNESCO tarafından Nasreddin Hoca yılı olarak ilan edilmesi nedeniyle, Nasreddin Hoca seksiyonuyla birlikte altı seksiyondan oluşuyordu. Zaten Kongre ile ilgili olarak hazırlanan *Bildiri Özetleri* kitabı bile, başlıbaşına bir kitap hacminde olmasıyla bu kongresi'nin nicel yanını anlamak için yeterince ipucu veriyordu.

Kongrenin niteliğiyle ilgili tartışmalar, aslında kongre başlamadan önce gazete, dergi sayfalarına değin yayılmıştı. Örneğin, kongreyi düzenleyen ilgili Genel Müdürlüğün evveliyatı olan Milli Folklor Dairesi'nin kurucusu ve başkanlığını yapmış, bu anlamda düzenlenen uluslararası bütün bilimsel toplantılarda Türkiye'yi temsil etmiş bir isim olan Nejat Birdoğan, katılmak istemesine, bildiri göndermesine karşın, Kongre'ye "katılmayacak"lar arasındaydı. Birdoğan özelinde gündeme gelen ve bütünüyle siyasi bir karardan öte gitmeyen bu durum-Kongre'nin niteliğine ilişkin bir tartışmanın varlığını su yüzüne vuruyordu.

Türkiye'de, özellikle resmi kurumların düzenlediği halk kültürü ile ilgili toplantılarda, kendisini yansıtan bir başka durum da, bilimsel tartışma üslubunun, biraz da toplantılara/kongrelere adını ve-

ren "halk" kavramından kaynaklansa gerek, katılımcılarda da "halka" ait tartışma ortamlarındaki, örneğin kahve ve köy bakkallarındaki gibi, bir tavrın yansıtılmasıdır. Çağrılı olmasına rağmen, I. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi'nde konuşurulmayan Pertev Naili Boratav gibi, bu yıl da Amerika'dan davet edilen İlhan Başgöz'e yapılanlar, yukarıda vurguladığım gibi bizim ilim adamlarımızın ne derin bir irfana sahip olduklarını bir kez daha gösterdi.

Bu tür saldırılarda kuşkusuz sığınılan en büyük kale de, genel olarak bütün suçluların yeğlediği gibi, kutsal değerlerdi. "Nasreddin Hoca Fıkralarının Tarih İçinde Değişimi" başlıklı bildirisinde Başgöz, seçtiği örneklerde "küfür" bulunması dolayısıyla yuhalanıyor ve zafer kazanmış muzaffer orduların edasıyla, kürsüden indiriliyordu.

Kuşkusuz bu bile böyle bir kongrenin bilimsel havası üzerinde kuşku bulutlarının dolaşmasına yeterdi. Bu tavrı alkışlayanların çokluğu da böyle bir niteliği daha güzel tanımlıyordu. Otuz beş bildirinin sunulduğu Nasreddin Hoca seksiyonundan, hatırdaki kala kala tam bir "müştehen" fıkraya dönüşen bu tavır kaldı.

Kongre'nin I. Seksiyonunu oluşturan Genel Konular başlığı altında, Metodoloji, Terminoloji, Halk Kültürü Arşivi ve Atlası, İlmi ve Aktüel Problemler konuları ele alındı. Otuz dört bildirinin sunulduğu bu seksiyonda, genel olarak karşılaştırma, özellikle de Türk nüfusun yoğun

olarak yaşadığı coğrafyalardaki yerleşim yerleriyle ilgili değerlendirmeler yer aldı. Örneğin: "Makedon Folklorunda Türk Etki ve Unsurları", Horosan Türkleri Folkloruna Genel Bir Bakış" "Türk Kültürünün Polonezköy'e Etkileri", İsveç'te Popüler Türk Kültürü" gibi.

Kongre'nin en geniş seksiyonunu Halk Edebiyatı oluşturuyordu. Toplam 77 bildirin yer aldığı bu seksiyona, "Masalların İleti Dizinlerini Hazırlama Konsunda Sistematize Edilmiş Bir İnceleme Çalışması" başlıklı bildiriyle katkı lacağını duyuran Muhsine Helimoğlu Yavuz, Başgöz'e yönelik tavrın, Kongre'nin bilimselliğine de gölge düşürdüğünü vurgulayarak sunmaktan vazgeçti. Kongre'de bu açık yürekliliği gösterebilen de sadece Yavuz oldu. Açık yüreklilik diyorum, çünkü, aynı kaygıları dile getiren başka insanlar olmasına karşın, bunu açık bir tavırla duyurmaktan kaçındılar.

Genel olarak halk kültürüne yaklaşımımızda kendisini gösteren popülist tutum, özellikle halk edebiyatı alanında daha bir belirginleşmekte, tanımlamalar, yakıştırmalar her yeni ele alanın yaklaşımında ayrı bir öznellik göstermektedir. Bunun en bariz örneklerini, doksan dokuz kez ele alınmış Karcaoğlan konusunda, yüzüncü bildiriye hazırlamakla gösteriyoruz. Herhangi bir yerel gazeteye yazı yazar gibi, daha önce aynı konuda yapılmış yüzlerce yayını görmezlikten gelerek "Bilgiler ve Belgeler" başlıklarıyla Amerika'yı yüz kaçıncı kez keşfetme yeteneği de sadece bizlere ait. Bir İngiliz bilim adamına ait olduğu söylenen: "Türkiye'de yapılmış birçok halı ve kilim çalışması, iyi birer mizah kitabı olarak okunabilir" sözü, giderek neredeyse gelenekselleşmiş olan daha önce yapılmış çalışmaları görmezden gelerek, araştırmayarak yapılan "halk edebiyatı araştırmacılığı"na da uyarlanabilir. Neredeyse bir yüzyıl önce

yayımlanmış kitapların, hâlâ birinci el kaynak olması bile bu konudaki ciddiye-timiz açısından düşündürücüdür.

Kongre'nin III. Seksiyonunu, Halk Müziği, Oyun, Tiyatro, Eğlence konularını içeren bildirilerden oluşturuyordu. Bu Seksiyonda kırk altı bildiri sunuldu. Bildirilerin büyük bir bölümü halk müziği üzerineydi. Melih Duygulu'nun "Anadolu Abdallarında Müzik", Süleyman Şenel'in "Türk Halk Musikisinde 'Ayak, Makam ve Beste' Tabirleri Hakkında, Özdemir Nutku'nun "XIV. Yüzyıldan XVIII. Yüzyıl Sonuna Kadar Bursalı Meddahlar", Ali Osman Öztürk'ün "Mahmudum Türküsü'nün Uluslararası Balad Geleneğindeki Yeri" başlıklı çalışmaları, ilgiyle dinlenen bildiriler oldu.

Kongrenin IV. Seksiyonu Gelenek, Görenek ve İnançlara ayrılmıştı. Ağırlıklı olarak derleme çalışmaların yer aldığı bu seksiyonda ilgiyle dinlenen bildirilerden birisi İter Uel'in "Türk Dişhekimliği Folkloru Üzerine Ön Çalışmalar"ı, diğeri de Mustafa Aksoy'un "Türkiye'de Kirvelinin Kültür Sosyolojisi Açısından Tahli-li" başlıklı bildirilerdi.

Bildiri sayısının çokca olduğu bir diğer seksiyon da, "Maddi Kültüre" ayrılmıştı. Kimi bilim dallarının uluslara aidiyeti vardır. Örneğin, derler ki, matematik Türkler'e özgü bir bilim dalıdır. Nedenini sorunca, adama sorarsınız kaç yaşındasınız? " 55-60" der. Randevulaşsınız, "saat kaçta buluşalım" dersiniz: "1-2"arası. Oysa 55'le 60 arasında tam 5 tane 365 gün vardır, 1'le 2 arasında 60 dakika... Zamanı matematiksel olarak böyle kendi yaşama biçimine uyarlamış bir ulus olarak, bir de kültürü "maddi" ve "manevi" biçiminde sınıflandırarak, uluslararası literatüre bir yenilik katmış oluyoruz.

Bilim adamının yuhalandığı, konuşulmadığı bir kongrenin "ilmi" kariyerine de bu yakışırdı.